

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / D.A.C. Slump

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **657**

D.A.C. Slump

'reken op gezag van de rechter?!

MEDITATIEF **661**

A. Kamer

Doelgericht

WANDELEN MET GOD **662**

B. Luiten

HOOG GENOTEERD **663**

H. Veldman

Mijn moeder en de veronderstelde wedergeboorte

ACHTERGRONDEN **665**

T. D. Bouma

Over **der** receptie van Hoens intelligente devotieKERKGESCHIEDENIS **669**

C. Hoksbergen

Kerk in crisistijd

KERK IN ORDE **673**

J. Westert

Losgemaakte predikanten en preekbevoegdheid

en verder...

Synode-impressies

Persberichten

PREKEN OP GEZAG VAN DE RECHTER ?!

Even schrikken?

Schrok u toen u enige tijd geleden op zaterdagmorgen de krant pakte? Het Nederlands Dagblad kopte op de voorpagina met vette letters: "Rechter heft schorsing dominee op". Wat krijgen we nu? Mag een rechter tegenwoordig bepalen of een predikant die door de classis is geschorst weer de preekstoel op mag? En inderdaad. Toen u verder las bleek dat te kloppen.

De voorzieningenrechter van de Zwolse rechtbank (vóór 1 januari 2002 zouden we zeggen: de president in kort geding) heeft bepaald dat ds. de Boer, christelijk gereformeerd predikant in Zeewolde, met onmiddellijke ingang zijn ambt weer zonder beperkingen mag uitoefenen. Het besluit van de classis Amersfoort om ds. de Boer als dienaar des Woords in de Christelijke Gereformeerde Kerken te schorsen werd opgeheven. Het vonnis van de rechter is openbaar gemaakt en kan zo

van internet worden geplukt. In dat gepubliceerde vonnis is de naam van ds. de Boer en van de kerkelijke gemeente weggelaten, maar dat heeft in een unieke zaak als deze natuurlijk geen betekenis. In ieder geval het Reformatorisch en het Nederlands Dagblad hadden hun lezers eerder met naam en toenaam op de hoogte gesteld en gehouden van de spanningen tussen de predikant en de kerken waaraan hij verbonden is. In oktober 2001 was de predikant al tijdelijk uit zijn functie onthe-

ven. Hij stapte meteen naar de rechtbank, maar het kort geding werd na de zitting aangehouden in afwachting van de behandeling van het appel dat ds. de Boer had ingesteld bij de Particuliere Synode. Toen de classis het besluit van de PS niet afwachtte maar begin dit jaar tot schorsing overging was **blijkbaar** de maat vol. Hei 'kort geding' werd voortgezet. Het vonnis is daar. De zaak ligt op straat en – zoals het redactioneel commentaar in het ND terecht opmerkte – naar verwachting zijn de verhoudingen door deze juridische strijd verder beschadigd.

Maar terug naar de vraag. Was

KERNREDACTIE

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
PROF. DR. B. KAMPHUIS

OVERIGEREDACTIELEDEN

DR. E. A. DE BOER,
DRS. A.L. Th. DE BRUIJNE,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES,
J. WESTERT.

MEDEWERKERS:

J.J. D. BAAS, DRS. E. BRINK,
J.M. DE JONG,
DRS. C. HOKSBERGEN,
DRS. A. S. VAN DER LUGT,
DR. J. SMELIK, DRS. H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Meulenbeldlaan 159, 7602 XK Almelo, tel. 0546-870843. E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen

WTGEEVER

Print Media bv, Bedum. Technische Realisatie
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES.

Scholma Druk, postbus 7.9780 AA Bedum
Telefoon. 050 - 3013636. Fax 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie)
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30 92 620

ABONNEMENT

€ 47,- per jaar Studenten € 35,- per jaar (binnenland), € 92,50,- per jaar (buitenland)
Opzegging dient 1 maand voor het verstrijken van het lopende jaar te geschieden

Losse nummers E 1.20 (incl. Porto)

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946

ADVERTENTIES:

Prijs: E 0.45 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

het schrikken dat hier de rechter ingreep? Gaat dat niet een beetje te ver?

Om deze vraag te beantwoorden is het goed precies na te gaan wat de rechter gedaan heeft. Daarbij gaat het er mij niet om wie er inhoudelijk gelijk heeft in het kerkelijk conflict rond de predikant en zijn gemeente en of ds. de Boer terecht wordt verweten dat hij de 'harde lijn' (typering van prof. Selderhuis) naar de rechtbank heeft gekozen. Ik heb in het Nederlands Dagblad ook het twee pagina's lange trieste verhaal gelezen van de (voor)geschiedenis. Het gaat mij om de vraag of de rechter niet zijn boekje te buiten is gegaan door de Christelijke Gereformeerde Kerken te dwingen ds. de Boer (voorlopig) weer als predikant te laten werken zonder enige beperking. Ik beantwoord die vraag ontkennend. De rechter heeft hier in een concreet kerkelijk conflict gedaan wat hij moest doen en heeft zich daarbij gehouden aan de grenzen die gelden voor een rechter die zich moet inlaten met een geschil dat uiteindelijk door de kerken zelf moet worden opgelost.

De taak van de wereldlijke rechter

De positie van de {wereldlijke} rechter bij kerkelijke conflicten is niet gemakkelijk. Hij behoort recht te verschaffen aan degene die hem daarom vraagt. Dat eist de grondwet. Ook al zou hij geneigd zijn partijen voor te houden dat de bijbel in 1 Cor. 6 toch een andere weg wijst dan die naar de rechtszaal, hij zal toch een beslissing moeten nemen indien een predikant hem vraagt er voor te zorgen dat hij zijn werk weer kan doen. De verhouding tussen een kerkenraad en de predikant heeft ook een arbeidsrechtelijke kant en geschillen daarover kunnen aan

de rechter worden voorgelegd. Dat betekent niet dat de rechter op dezelfde wijze te werk gaat als in een 'normaal' arbeidsgeschil tussen een werkgever en zijn werknemer. Wat doet hij dan wel? Ik teken hier alleen de grote lijnen voor zover van belang.¹ In de eerste plaats zal de rechter kijken of de kerken zelf voor situaties als deze het een en ander hebben geregeld in hun eigen 'statuut'. Geldt er volgens de Kerkorde een eigen rechtsgang? Als dat zo is zal de rechter die rechtsgang voorrang geven, tenzij die niet met voldoende waarborgen is omkleed en er dus aanvullende rechtsbescherming nodig is. Dit uitgangspunt wordt door de Zwolse president uitdrukkelijk onderschreven in zijn vonnis. In de situatie van ds. de Boer achtte de rechter ingrijpen nodig omdat de predikant had aangevoerd dat de classis niet van plan was het onderzoek en het oordeel van de PS over het schorsingsbesluit af te wachten alvorens te besluiten hem als predikant af te zetten. De classis sprak dat niet tegen. De gevolgen van een besluit tot afzetting zouden voor de predikant en zijn gezin ingrijpend zijn omdat hij geen recht had op wachtgeld of een werkloosheidsuitkering en hij bovendien uit de pastorie moest vertrekken. Omdat niet de verwachting bestond dat binnen de kerkelijke rechtsgang op zeer korte termijn een voorziening kon worden getroffen die de toets van een behoorlijk proces kan doorstaan, zag de rechter een taak voor zichzelf weggelegd.

Terughoudende benadering

De Zwolse president heeft vervolgens zijn eigen positie gemarkeerd door te overwegen dat de wereldlijke rechter een grote terughoudendheid dient te

betrachten bij het hooordelen van een kerkelijk geschil als deze. Ook dat is volkomen in overeenstemming met een hoofdlijn in de rechtspraak. Het gevaar is groot dat de rechter zich anders direct of indirect uitlaat over leerstellingen of uitgangspunten die binnen de kerken pelden maar die wellicht niet sporen met het burgerlijk recht. Wel behoort de rechter te bezien of de kerkelijke vergaderingen zich hebben gehouden aan elementaire beginselen van procesrecht.

Elders² heb ik uiteengezet dat verschillende basisprincipes voor een eerlijk proces die in het wereldlijke recht gelden, rechtstreeks zijn terug te vinden of zelfs zijn terug te voeren tot de bijbel en dus zonder enige twijfel volop hebben te gelden voor de kerkelijke rechtsgang in appèl. De belangrijkste en voor de uitspraak van de Zwolse rechter ook het meest van belang zijn het beginsel van hoor- en wederhoor en de plicht om eerst een zorgvuldig onderzoek te doen naar de feiten, alvorens te oordelen.

Omdat de rechter deze twee basisbeginselen geschonden achtte is hij tot zijn ingrijpende vonnis gekomen.

Ds. de Boer is niet gehoord over de gronden voor zijn schorsing vóórdat de classis zijn besluit nam. Het beginsel van hoor- en wederhoor houdt niet alleen in dat men de gelegenheid krijgt iets te zeggen tegen de classis, maar ook dat men zich moel kunnen verdedigen tegen de ingebrachte feiten. Daarvoor is het natuurlijk wel nodig dat men er ook eerst kennis van kan nemen. Die gelegenheid was blijkbaar niet (voldoende) geboden.

Bovendien maakt de rechter er een zwaar punt van dat ten aanzien van een aantal 'feiten en omstandigheden' slechts naar

anonime bronnen werd verwezen en dat deze dus niet controleerbaar zijn. Daarnaast waren beweringen aan het adres van de predikant geuit die niet waren geconcretiseerd en in wezen conclusies bevatten zonder dat werd vermeld op welke feiten ze waren gebaseerd.

De rechter komt vervolgens tot zijn 'harde' oordeel, dat bij de totstandkoming van het schorsingsbesluit essentiële rechtsbeginselen van een behoorlijke rechtsgang zijn veronachtzaamd, zodat het schorsingsbesluit in wezen als willekeur moel worden bestempeld. Omdat hij ernstig betwijfelt of het schorsingsbesluit op de aangegeven gronden door de daartoe bevoegde kerkelijke instanties in stand zal worden gelaten, beslist hij tot opheffing van de schorsing.

Verantwoord?

Men kan zich afvragen of het voor een rechter verantwoord is een kerk te dwingen zijn predikant weer tot het ambt toe te laten indien hij (ernstige) gebreken aan een schorsingsbesluit vaststelt. Is het niet voorbehouden aan de bevoegde kerkelijke instanties (de PS en eventueel de GS) om daarover te beslissen? Je moet je maar eens voorstellen wat het betekent voor een (ook nog verdeelde) gemeente als de dominee zondag weer op de kansel staat nadat hij zijn recht om weer te preken heeft afgedwongen bij de wereldlijke rechter. Preken op gezag van de rechter! Gaat de rechter hier niet te ver? Had hij niet kunnen en moeten volstaan met een ordemaatregel van minder ingrijpende aard? Ik denk aan het opleggen van de verplichting aan de classis om op korte termijn het schorsingsbesluit te heroverwegen op een wijze die wel door de beugel kan, of de predikant alleen de bevoegd-

heid teruggeven om buiten de eigen gemeente voor te gaan.

De Zwolse president heeft zich die vraag ook gesteld. Hij maakt immers heel uitdrukkelijk een inschatting van de besluiten die de bevoegde kerkelijke vergadering zal gaan nemen. Hij baseert zijn vonnis op de verwachting dat de PS het schorsingsbesluit zoals het er ligt niet zal accepteren. Daarnaast wijst hij uitdrukkelijk de vordering van ds. de Boer af om de classis te verbieden verdere besluiten te nemen over zijn rechtspositie. Daarbij overweegt hij dat het de bevoegde kerkelijke organen vrijstaat om ten opzicht van de predikant uiteindelijk die beslissingen te nemen die binnen het kerkelijk verband geëigend worden geacht. Wel moeten zij zich daarbij houden aan de eigen grondrechten voor een behoorlijke procesgang en aan de Kerkorde. Daarmee onderstreept de rechter dat het uiteindelijke oordeel bij de kerken zelf ligt. Deze benadering wordt door de rechter mooi onder woorden gebracht. Hij overweegt: deze "tesughoudendheid van de wereldlijke rechter (...) vindt in belangrijke mate haar oorsprong en zin daarin dat in het bijzonder op leerstellig, theologisch en ecclesiologisch gebied het bevoegde kerkelijk gezag ambtsdragers mag verhinderen dat zij als zodanig optreden, wanneer te duchten is dat zij handelen in strijd met hetgeen het kerkgenootschap als haar leer vasthoudt en tot haar kern rekent."

Maar waarom dan toch geoordeeld dat ds. de Boer, in afwachting van de uiteindelijke beslissing, voorlopig weer aan het werk kan gaan? Dat is gebeurd omdat de rechter niet verwacht dat ds. de Boer in woord en daad zal ingaan tegen de gangbare en aanvaarde leer der kerk. Boven-

dien bestond bij de classis blijkbaar niet de vrees dat de situatie binnen de kerkelijke gemeente zal escaleren als de predikant zijn werkzaamheden zal hervatten.

En tenslotte, maar dat komt geheel voor mijn rekening, proef ik dat de rechter de door hem geconstateerde onzorgvuldigheden in de kerkelijke besluitvorming ernstig inschat.

Het vonnis rust dus op drie pijlers: Het is een ingrijpend besluit dat niet voldoende zorgvuldig is genomen, de gevolgen van het tijdelijke 'ambtsherstel' zijn beperkt en de verwachting bestaat dat ook de PS het schoringsbesluit niet in stand zal laten. Onder deze omstandigheden lijkt me de beslissing van de rechter niet onverantwoord.

Het vonnis en de gang van zaken rond dit conflict brengen me tot een drietal afsluitende opmerkingen. Ik beperk mij hier tot het weergeven er van.

- a. Ik vind dit een rechterlijke uitspraak die getuigt van een zuivere positiebepaling van de wereldlijke rechter in kerkelijke conflicten. Hij biedt concrete rechtsbescherming, maar met erkenning dat (uiteindelijk) de kerken zelf beslissen. Je kunt twisten over de vraag of de rechter niet verder gaat in zijn vonnis dan strikt nodig is als ordemaatregel in afwachting van de afloop van verdere kerkelijke besluitvorming;
- b. Het begint langzamerhand te knellen dat in de kerkelijke rechtsgang de mogelijkheid ontbreekt voor een spoedvoorziening die een gang naar de voorzieningenrechter kan vnorkomen;
- c. Bij het nadenken hoe we een dergelijke spoedvoorziening binnen de kerken vorm zouden moeten geven, ontkomen we er niet aan eens

grondig na te gaan of de procedure van het huidige appèlrecht in onze kerken nog wel voldoet.⁵

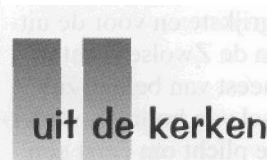
Ik beperk mij nu bewust tot de aspecten van het kerkelijk procesrecht. Daarnaast biedt de hele gang van zaken natuurlijk veel stof om verder na te denken over de rechtspositie van de predikant en de vraag hoe om te gaan met conflicten binnen een gemeente rond het functioneren van de predikant. Die discussie wordt al volop gevoerd en zal ook op de Generale Synode van Zuidhorn de nodige aandacht krijgen bij de bespreking van het rapport van deputaten Losmaking artikel 15 KO.

We moeten toch met elkaar zien te vermijden dat de wereldlijke rechter moet ingrijpen omdat de kerken hun zaken niet goed hebben geregeld.

Mr. D.A.C. Slump is rechter te Utrecht en woont in Capelle a/d IJssel.

1. Wie uitgebreider over de taak van de wereldlijke rechter in kerkelijke geschillen wil worden geïnformeerd leze bijvoorbeeld B.P. Vermeulen, "Interne rechtsgang en de gang naar de overheidrechter", in: A.H. Blok c.s. (red.), Welles, nietes. Omgang met conflicten. ICS-Cahiers nr. 34, Boekencentrum 2000, hoofdstuk 5.
2. 'Bijbelse principes voor het (kerkelijk)procesrecht'. Hoofdstuk 6 uit de in noot 1 genoemde bundel.
3. Ik sluit aan bij een soortgelijke opmerking van Westert in zijn hoofdartikel in dit blad van enige weken geleden over de problemen bij het losmaken van predikanten. Ook mijn nog prille ervaring als deputaat appèlzaken voor de GS van Zuidhorn geeft aanleiding voor de

gedachte dat we eens grondig moeten nadenken over de wijze waarop we in onze kerken omgaan met appèlzaken. Appèl in drie instanties (classis, PC en GS) is toch vaak te veel van het goede. Het duurt veel te lang en vraagt te veel tijd en energie van te veel mensen.

Benoeming mevr. M. W. Sebens als docente vooropleiding

Als docent aan de gezamenlijke Vooropleiding klassieke talen van de theologische universiteiten van Apeldoorn (christelijk gereformeerd) en Kampen (gereformeerd vrijgemaakt) is per 1 augustus a.s. benoemd mevrouw drs. M. W. Sebens te Zuidwolde. Mevrouw Sebens is vijftien jaar in dezelfde functie werkzaam geweest aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze volgt drs. M. J. Rittersma op, die zijn werkzaamheden aan het eind van de cursus wegens ziekte moet beëindigen. De vooropleiding blijft in Kampen gevestigd.

'Een ander neme hef opzicht dat hij had' (Hand.1 vers 20b)

meditatief

Met de preek op pad

De discipelkring tussen de Hemelvaart van de Heer en Pinksteren is bijeen. Handelingen 1 vertelt op welk kompas de achtergebleven discipelen zich richten. Het Woord is leidraad. Of liever de Schriften die Gods grote daden verkondigen. Petrus preekt uit Psalm 69 en Psalm 109.

Doelgericht

Een groep van 120 volgelingen van de Heer.

Biddend bij elkaar.

Ze kwamen terug zonder de Heer.

De vraag naar de komst van het Koninkrijk Gods voor Israël bleef onbeantwoord.

Ze bleven eendrachtig en biddend bijeen. Eendrachtig zegt niet in de eerste plaats dat ze hetzelfde beleefden, maar dat ze gericht waren op hetzelfde doel. Zoals ook na de Pinksterdag gezegd wordt van de gemeente. Doelgericht. Op basis van de opdracht van de Heer. Geen glorieuze toekomst dank zij het herstel het koningschap in Israël is hen voor ogen gesteld. Ze hebben de opdracht om oog en oorgetuige te zijn van Gods grote daden in Jezus Christus. De opstanding van de I-leer moet bekend gemaakt worden. Een taak die wereldwijd is: in Jeruzalem, in geheel Judea en Samaria en tot het uiterste der aarde.

De toepassing

Petrus neemt het woord en bedient het Woord dat in de situatie van die dag nodig was. Kort en goed: de vacature Judas, die

een aandeel had in de bediening, moet worden vervuld. Het aantal getuigen moet weer een twaalfstal zijn.

Waarop stoelt hij **zijn** handelen? De tekstkeui is Psalm 69:26: 'zijn plaats worde woest en er zij niemand die erop woont'. Ook Psalm 109:8 wordt gebruikt: 'een ander neme het opzicht dat hij had'. Er is de lege plek in de kring van de twaalf oog en oorgetuigen, de apostelen. Judas is na zijn verraad op een verschrikkelijke manier gestorven. Petrus bedient het Woord dat spreekt van het handelen van de HEERE in de voortgang van de geschiedenis.

Fundamenteel

De apostelkring is teruggebracht tot elf man. Een start van een wereldwijde taak met een handicap?

Petrus stelt vrijmoedig voor over te gaan tot het verkiezen van de opvolger van Judas. Volgens de strikte regels van het apostolaat. Het moet een man zijn met kennis van de pang van zaken beginnend bij de dienst van Johannes de Doper tot de dag van de Hemelvaart van de HEERE. Een getuige van de opstanding van de Heer. Betrouwbare, op feiten berustende kennis is nodig voor de opbouw van het Koninkrijk Gods. De waarheid moet verkondigd worden.

Met uitzicht

Psalm 69 is van toepassing. Dit lied kent de heerschappij van het kwaad in de kerk. Daartegenover staat de boodschap van het oordeel en uitbanning van het

kwaad door Gods ingrijpen. Petrus sluit met de tekstkeus aan hij de oude strijd om het Koninkrijk. Hij gaat daardoor mee op de weg van de rechtvaardige, zoals ook de Heer zelf deed, toen hij Psalm 69 gebruikte. Onder de bescherming van de HEERE. Psalm 69 weet van de toorn van de HEERE tegen de vijanden. "Hun kamp worde tot een woestenij". Die woorden van Psalm 69 zijn o.a. waargemaakt in de dood van Judas. Dat weten bepaalt het handelen van Petrus. Als er de bewuste keus is voor het kwaad zonder schrik voor de toorn van de HEERE, dan geldt 'een ander neme het ambt' (Psalm 109:8). De zonde zal de gang van het werk van de HEERE niet bepalen.

Ons kompas

Petrus onderkent uit het Woord het bijbelse verband tussen het werk Gods van oudsher, de val van Judas en de opgave van de dag om verder te gaan. De dienst moet voortgaan in het oude instrumentarium van het feitelijke getuigenis van Gods handelen. Ook in de feiten aangaande de Heer en zijn opstanding. Het apostolische fundament wordt gerestaureerd en gecompleteerd. Het fundament van het oog- en oorgetuigenis is veilig gesteld. Nu gegeven in de Heilige Schrift: het fundament van apostelen en profeten. Ons kompas, op gezag van de Geest van Christus..

Ds. A. Kamer is emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Noord.

WEELDE

Wandelen met God

God is niet postmodern, dat zijn slechts de mensen. Mensen die ook al modern zijn geweest, en vrijzinnig en conservatief. Alle benaderingen zijn al geprobeerd, zonder positief resultaat. Vandaar dat de mensen blijven zoeken naar weer een andere variant. Wat is er nog mogelijk na postmodernisme? Geen idee. Maar het zal ongetwijfeld weer niet voldoen. Waarom niet? Omdat er maar één weg tot God is. De weg door geen mens bedacht.

Herkenning en verbijstering

Mijn collega, die in het Nederlands Dagblad schrijft onder het pseudoniem Henk Jasperse, maakt heel wat los. Prachtige reacties zitten ertussen, van bemoediging en geloof. Ook brieven van herkenning, Henk raakt wel aan wezenlijke vragen. Mensen zijn opgelucht dat nu eindelijk wordt geschreven wat ze al langer ervaren.

De opmerking wordt gemaakt, dat de oude gereformeerde waarheden vervelen. En dat vergeefs werd geprobeerd de weelde te ervaren van het gereformeerd zijn. Ik denk, dat velen hierdoor diep geraakt worden, op wat voor manier dan ook. Is het niet herkenning, dan wellicht verbijstering. Werd werkelijk ons gereformeerde leven in stilte begraven? Resten ons niet meer dan enkele wrakstukken op een woelige zee?

Gods genade is alles

Wat in dit alles opvallend ontbreekt, is genade. Dat wat God geeft aan mensen die alle houvast zijn kwijtgeraakt. Genade, groter en dieper dan de oceaan. Daar denk ik aan, als mij wordt

gevraagd naar de weelde van het gereformeerd zijn. Dat God mij opzocht, toen ik naar Hem niet vroeg. Dat Hij iets in mijn leven begon, terwijl Hij wist wie ik ben. Dat ik Hem in die zin nooit kan tegenvallen. Ik kan hoogstens mezelf tegenvallen, keer op keer. Maar wat ik gaandeweg in dit leven ontdek, wist Hij van mij toen ik als klein kind werd gedoopt.

De 'weelde van het gereformeerd zijn', het is een oude uitspraak. Het gaal over de liefde van God, waarin Hij de eerste is. Dat Jezus stierf aan het kruis, toen niemand daarom vroeg. Dat Hij de vloek droeg voor velen, die nog nergens van wisten.

Nooit had God zijn Zoon hoeven zenden. Niemand kon verzinnen dat Hij onze zonden zou dragen. Dit is uit God. Helemaal. Dit is mijn weelde, die door Reformatie en Vrijmaking heen werd bewaard, toen ik er nog niet was. Niets heeft zo'n grote waarde. Allerlei vormen van vrijzinnig geloof kunnen hierbij nog niet in de schaduw staan. Een enorme verschraling treedt ook op wanneer de eerste keus bij de mens wordt gelegd, gemarkeerd door de loochening van Gods

verbond met de gelovigen én hun kinderen. Dode orthodoxie heeft hier niets van begrepen, ul is ze in staat om lang te overleven.

'Gereformeerd' klinkt niet spannend. Toch ligt hierin een lange historie van steeds weer opnieuw terugkomen bij het Sola Gratia: door genade alleen! Het was de slotsom in allerlei periodes, het is de waarheid die blijft als vandaag verder alles omvalt.

Buiten de genade is er niets

Wat Henk Jasperse schrijft is hiermee niet in strijd. Pijnlijk levensecht brengt hij de desoriëntatie onder woorden, wanneer het kruis op Golgotha niet centraal staat. Dan ben je echt alle gevoel voor richting kwijt. Ik bedoel dat niet verwijtend, maar ontdekkend. Gods genade is niet te vervangen. Er is op aarde niets te vinden of te bedenken, waardoor een mens de zin van zijn leven zou kunnen ontdekken, buiten Gods liefde in Jezus Christus om.

Alles en niets

Dat betekent, dat je in jezelf naast geloof ook een grote leegte kunt ervaren. Daar kun je overheen leven, door allerlei goedbedoeld activisme. Je kunt es ook door overvallen worden, wanneer je ontdekt dat we zo echt zijn. Werkelijk geneigd tot alle kwaad: de ontkenning van God zo diep in ons, en daarmee de peilloze leegte, de wanhoop, het zoeken naar andere waarheden, het aangrijpen van surrogaat als geluk. Met als gevolg de teleur-

stelling, het weer verder zoeken, het afschuiven van de schuld van de mislukking, het bittere verwijt in allerlei richtingen.

Henk schrijft hier een enorme waarheid op. Daarom is herkenning niet vreemd. Door dit soort dalen kunnen we gaan. God rechtvaardigt goddelozen, schrijft Paulus in Rom. 4. Hij schrijft dat niet in de verleden tijd. Vandaag word ik als goddeloze gerechtvaardigd, in en door mijn Heiland. Hij vergeeft niet de mensen die gezond zijn, maar de zieken, de blinden, de ellendigen, de naakten (Opb.3). Dat staat alweer in de tegenwoordige tijd. Alleen in Hem zijn we rechtvaardig, niet in ons zelf. Met de afgrond van eenzaamheid en desoriëntatie in ons hart vinden we rust in Hem, die zijn armen om ons slaat en ons kleedt in het wit. Zo ben ik een ellendige zondaar, vastgelopen in mezelf en in alles wat de wereld te bieden

heeft. en toch, tegelijkertijd, rechtvaardig!

Daarom Henk, je hebt groot gelijk. Je beschrijft alleen slechts één kant van de werkelijkheid. De waarde ervan is, dat we dit weer zeggen tegen elkaar. Dal geeft herkenning en verbondenheid. Maar nu samen naar het kruis, om daar ons gedesoriënteerde leven toe te vertrouwen aan Hem die zalig maakt. Die waarheid overleeft alles wat een mens, modern of postmodern, verzinnen kan.

Hoe eenzaam ben je?

Daarbij heb ik nog wel wat vragen. Wat me vooral bezighoudt is, waarom gekozen werd voor de krant, om daarin aandacht te zoeken en te krijgen. Waar zijn de collega's, Henk? Je hebt toch regelmatig collegiaal contact, waarover gaat het dan?

En vooral ook deze vraag: zijn er verder geen mensen in de

gemeente bij wie je terecht kunt? Geloofsgenoten die je wat meer mogen kennen?

Het zijn vragen, geen verwijten. Hier blijkt m.i. hoe een predikant eenzaam kan zijn. Altijd bezig om voor anderen te zorgen, maar geen tijd om voor zich te laten zorgen. Altijd aan het uitdelen van genade, maar geen rust om zelf ook door die genade gedragen te worden. Dan is het goed om vast te lopen. En om een tijdje niet te preken. Als je Gods evangelie niet kan brengen, moet je vooral ook niets anders daarvoor in de plaats geven. Ervaar dan maar de leegte waarin je terecht gekomen bent. Neem daar tijd en aandacht voor. Om dan ook met diepe overtuiging te gaan tot Hem, die als enige je vervullen kan. Je mag gaan zo leeg als je bent, arm en naakt. Dat is de manier om rijk te worden. Te baden in weelde.

MIJN MOEDER EN DE VERONDERSTELDE WEDERGEBOORTE

H. Veldman

hoog
genoteerd

Soms duikt de leer van de veronderstelde wedergeboorte zomaar weer op. Als je er met anderen over doorpraat - bijvoorbeeld op een studievereniging -, dan blijkt soms dat men het wezenlijke van deze leer niet goed meer kent. En dan kun je beleven dat zo'n leer 'zomaar' weer wordt voorgestaan. Daarmee komt een brandende zaak die in de Vrijmaking van 1944 (en in haar lange voorgeschiedenis) centraal stond in de schaduwwereld te staan.

En is daar dan wat mis mee? zo hoor ik iemand vragen. Nou ja, ik ga hier natuurlijk geen oude

koeien uit de sloot halen van wege hun schattige ouderdom. Maar wel omdat ze ongemerkt toch weer invloed uitoefenen. Want we mogen dan best 'vrijgemaakt' heten, de leer die door Abraham Kuiper populair is gemaakt en de naam draagt die hierboven staat, heeft menig vrijgemaakte toch zomaar in zijn greep. Je merkt het aan zoiets als het verbondsautomatisme dat in zichzelf best samen gaat met die veronderstelde wedergeboorte. En dan ligt het grote gevaar van geestelijke oppervlakkigheid, valse gerustheid en zorgeloosheid op de loer

om het levend geloof, de vaste band met de levende God, te laten verslapen.

Kuypers woord voor het volk

Maar wat zei Kuiper nu precies? Nee, nu haal ik geen woord aan uit een zware dogmatiek of uit een gewichtig deel van zijn Catechismusverklaring. Vandaag lezen we mee in het boekje dat mijn moeder (onlangs 85 geworden) kreeg toen ze in Bedum - enkele jaren vóór de oorlog en dus ook vóór de Vrijmaking - belijdenis deed: Voor een distel een mirt. De ecr-

ste druk van dit geschrift van Kuyper verscheen in het weekblad *De Heraut* (1890-91). En als boekje verschenen er na 1891 in vlot tempo drie drukken. De gereformeerde kerkenraad van Bedum heeft in 1896 tegen de leer die daarin werd verkondigd een bezwaarschrift ingediend bij de Synode van Middelburg, die het evenwel niet in behandeling nam (op formele gronden). Uiteindelijk is in 1905 op de Synode van Utrecht een 'compromisformule' uit de bus gekomen, die in 1942144 onderuitgehaald werd, wat o.m. heeft geleid tot de Vrijmaking. Maar nu naar de door Kuyper beschreven leer van de veronderstelde wedergeboorte. Rij neemt een aanloop in het de bekende kwestie van de zogenaamd vroegdoop. Kuyper zegt daarvan:

"Eigenlijk moest de Heilige Doop de geboorte op den voet volgen." (blz. 49)

En dat legt Kuyper als volgt uit: *"Geen enkele moeder zal ooit gedoogen, dat om eigen genot (nl. om bij de Doop aanwezig te zijn, HV) het kindeke uit haar schoot ook maar een enkele weke, daar het immers sterven kon, ongedoopt zal blijven liggen."* (bz. 66)

En daarop construeert Kuyper als volgt zijn opvatting van de wedergeboorte:

"Behaagt het God niet, ... uw kindeke vóóraf de genade der wedergeboorte te schenken en het alzo de kiem van het geloofsvermogen in te planten, dan zal het uw kindeke niets baten, al werd het tienmaal gedoopt." (blz. 52, accenten van mij, HV)

En wel heel stellig komt er vervolgens uit Kuypers pen:

"Die heilige Doop vindt dan zijn grond in een genadewerk, dat God de Heere reeds in uw kleine lieveling volbracht." (blz. 53)

En dan komt - heel logisch - de

veronderstelde wedergeboorte om de hoek kijken:

"Gij weet dit wel niet met zekerheid, want een bijzondere openbaring geeft de Heere daar niet voor; maar gij hebt uw kindeke als zoodanig te rekenen; en daarom en op dien grond vraagt ge voor dat kindeke den Christelijke doop."

"Zoo is dus de vaste veronderstelling bij de opvoeding van elk gedoopt kindeke dat er genade in schuilt." (blz. 72)

Bezwaren

Deze opvattingen mochten dan een particuliere leer heten, er werd dan zowel kerkelijk als ook particulier geprotesteerd. We noemen in dit verband de namen van de ptdikanten T. Bos, J. Kok, en ook die van prof. L. Lindeboom. Trouwens, ook prof. dr. H. Bavinck wilde van een wedergeboorte vóór de doop niets weten. En toen in 1905 de synode aan beide partijen tegemoet kwam met een compromisformule waarin de tegenstellingen ietwat naar elkaar toe werden gebogen, bleef de stem van het verzet tegen deze Kuyperiaanse leer doorklinken. Ds. J. Kok (toen verbonden aan Redum-A) zei het kernachtig in deze zin:

"Hoe meer verondersteld, des te minder geloofd, wunt her ene zal het andere verdringen."

Veronderstellen is ren misschien. Maar Gods belofte is dat niet. Veronderstelde wedergeboorte is ren misschien van een misschien."

(In Koks boekje: *Een misschien van een misschien. Iets over wedergeboorte en Doop*, Groningen 1905, blz. 39)

En als het over Bedum gaat dan is het tekenend dat in 1896 de kerkenraad daar onder voorzitterschap van ds. T. Bos verzet aantekende tegen Kuypers leer van de veronderstelde wedergeboorte, en dat het in 1905 met

ds. J. Kok dezelfde houding aanhield, maar... dat het in de jaren voor 1940 toch zover kwam dat mijn moeder in Bedum belijdenis deed en daar dat bnekske van Kuyper meekreeg na haar ja-woord. Kuyperianisme leefde dus sterk, zelfs in vroegere werken van de critici van Kuyper. Maar in 1944 werd ons gezin ervan vrijgemaakt: ander ds. G.A. Hoekstra ging men in Bedum verder in het spoor van 1896.

Leven met veronderstellingen?

Maar of u nu in Bedum woont of ver daar vandaan, de denktant van die grote Kuyper - namelijk op grond van een veronderstelde uitverkiezing-van-eeuwigheid te redeneren over de plaats en waarde van wedergeboorte en doop - die denktant kan ons er overal toe brengen de zekerheid van het heil reeds als ontvangen te beschouwen, waarbij we vervolgens op onze geloofslauwen gaan rusten. Dan leven we van veronderstellingen. Dat levert valse gerustheid op die je later zuur kan opbreken.

Hoe moet het dan wel? We moeten bouwen op de vaste grond van Christus' offer, waardoor we die grandioze dagelijkse Goddelijke gratieverlening ontvangen. En langs die weg ook de fundamentele ervaring beleven van elke dag bevrijd te worden. Waar niets van ons zelf bij is. Wij zoeken het heil iedere dag buiten ons zelf, in Christus onze Redder! Hij is ons behoud en Zijn Woord is de zekerheid van ons leven.

Om in geloof op te bouwen. En dat houdt machtig veel in. Zeker weten.

De auteur, drs. H. Veldman, is kerkhistoricus en woont in Zuidhorn

OVER DE RECEPTIE VAN HOENS INTELLIGENTE DEVOTIE

T.D. Bouma

Hoe verrassend nieuw de zekerheid, een centraal thema van de avondmaalsviering, in Hoens devotie ook aandoet, toch blijft de grote vraag, hoe je overbrengt dat het gaat om een hartversterking en niet om een consumptie. Een hartversterking, een aperitief kent immers op hefel-ikef geen voedingswaarde in joules of calorieën! Hoe maak je dat duidelijk, terwijl hele volksstammen in Europa sinds de 17e eeuw zich vastgebeten hebben in hun portie genade?

Glashelder geanalyseerd

Deze prestatie lijkt geslaagd in Hoens avondmaalstraktaat. als een eerste lezer verbaasd vaststelt: "...het is veelzeggend in weinig woorden en naar mijn oordeel even geleerd als waar!": De eye-opener van Cornelis Hoen draagt onmiskenbaar het waarmerk van *sola scriptura*. In Mat.24 heeft Christus ons reeds gewaarschuwd om Hem niet te zoeken in brood en wijn. In 1Kor.10 noemt Paulus het brood dan ook geen lichaam van de Here Christus, maar een deelname eraan en wel in duidende zin. Als daar staat 'de rots was Christus', dan is de verklaring: 'de rots representeerde Christus'. Wat ligt er nu meer voor de hand in het avondmaal? Het gaat hier toch over de gedachtenis aan een lichamelijk afwezig! Ook verbindt de apostel aan de geestelijke spijs de waarschuwing, dat van toeëigening bij de sacramenten van doop en avondmaal geen sprake kan zijn bij het ontbreken van geloof, dal in liefde tol uiting komt. Vooral Paulus laat zien, dal het ontvangen berust op

overdracht (1Kor.11:23). Zoals een huis eigendom wordt door de overdracht van sleutels, "zo ook geeft de Here door het brood zichzelf aan ons ... Groot is die vertroosting en zeer zoet zijn die woorden bij juiste beschouwing ... Evenzo zeggen wij bij een indicatie van regen: 'dat is regen', wat zekerder de komende regen buiten twijfel stelt, dan wanneer wij 'dit duidt op regen' zouden zeggen". Met kennis van zaken heeft Cornelis Hoen voorgelegd de overdrachtelijke zin van *repraesentare*. Daarmee snijdt hij heel de discussie over de stoffelijke aanwezigheid van Christus in de sacramenten af. Het gaat in het avondmaal niet om een herop treden van Christus door verandering van brood en wijn (transsubstantiatie), of onder het mom van brood en wijn (consubstantiatie), en zelfs niet als plaatsvervangende vertegenwoordiging (vicariaat). Want de plaatsvervangende Geest van Christus is de gelovige reeds toegeëigend als onderpand. Nee, het representeren is de bewustwording opnieuw, de glasheldere gedach-

tenis, de geestelijke confrontatie, waardoor aan de twijfel omtrent Christus' wederkomst (de Bruidgom, waaraan de ring herinnert!) elke ruimte ontnomen wordt. Deze Bruidgom is zó voorzienig, dat Hij weet dat christenen deze hartversterking bij herhaling kunnen gebruiken!

Verdeelde ontvangst in Wittenberg

In het voorjaar 1521 krijgen Luther, Karlstadt en Melancton Hoens verhandeling over het avondmaal onder ogen. Met name laatstgenoemde lijkt aangeslagen, als hij kort daarna een kloosterling afraadt een priesteropleiding te gaan volgen. Melancton kan zich geen gevaarlijker ambt voorstellen, "vanwege de verschrikkelijke en gruwelijke confusie over het sacrament van de mis". Immers Hoen laat de priester, die meent daadwerkelijk Christus' lichaam en bloed te eten en te drinken, vallen onder de categorie van het niet onderscheiden (1Kor.11:29)! Meer helderheid over de zekerheid van het geloof is te vinden in de *Loci communes* van enige maanden later. Melanctons inzet beoogt reeds een duidelijk aangeven van hetgeen Christus aanprijst, van hetgeen het geweten bemoedigt en van hetgeen het hart opzet tegen de satan. Het sacrament, als door God ingesteld onderpand, verzekert de mens evenzeer alsof God hem aansprak, of door een speciaal wonder aan hem zijn wil voorlegt. "De evangelische doop is immers een voorschot en onder-

pand van de vergeving der zonden". De doop is onderpand van Gods genade en slaat garant voor bemoediging. En uit Rom.4 concludeert Melancton, dat God een teken pleegt te geven bij zijn beloften met het doel de mens te verzekeren van de vervulling. Evenzo heeft het zegel de functie van een goddelijke bekrachtiging, die geen ruimte voor twijfel overlaat! Rij 1Kor.7:19 tekent hij aan: "... en dus betekent de doop niets, noch de deelname aan de maaltijd des Heren, doch het zijn stille getuigen (namelijk zegels bij Gods getuigenis voor jou). waardoor aan jou de zekerheid wordt teruggegeven, als daar twijfel bestaat over Gods genade en goedgunstigheid".

Heel opmerkelijk heeft Melancton kort voor zijn dood het geschil met de gereformeerden in de Palts betreurd. De eenheid zou bewaard gebleven zijn, als met Hoens de grond gevonden was in 1Kor.10:16, namelijk de gemeenschap met het lichaam en bloed van Christus.

Karlstadt zag aanvankelijk in Hoens brief een goede aanleiding om het vleselijk gedoe bij de avondmaalsviering uit te bannen. waar sinds het laatste avondmaal geen enkele reden meer voor aanwezig is. Wel voerde hij een viering, met gebruik van brood en wijn weer in, en sprak van een genadetecken als eens de regenboog voor Noach en de zijnen, waardoor je bevestigd wordt in je geloof. Maar in de jaren 1523/24 radicaliseert zijn opvatting van de sacramenten: als uiterlijke zaken kunnen ze geen bijdrage vormen voor innerlijke zekerheid. Die komt van Gods Geest en wordt van tevoren vastgesteld in de zelfbeproefing. "De geestelijke mens is niet gebonden aan uiterlijke zaken. Hij kent niet de behoefte om innerlijke eensgezindheid te bewaren en te betuigen door

uiterlijke tekens".

Luther verafschuwt het 'doperse' trekje bij Karlstadt onder de titel 'geestdrijverij'. Heel ongenueerd neemt hij in 1523 Cornelis Hoen mee op dezelfde noemer! Toch was er destijds voor Hoen voldoende aanleiding geweest om sympathie van Luther te verwachten. In een preek nvr het avondmaal uit 1519 waarschuwt Luther nog voor een concentratie op Christus' natuurlijke lichaam. in plaats van in dit sacrament te waarderen het geestelijke lichaam, de gemeenschap. Daarin laat hij Christus zeggen: "... en laat jullie dit sacrament na als een zeker teken, opdat jullie Mij niet vergeten maar elkaar dagelijks vermanen en aansporen tot hetgeen Ik voor jullie gedaan heb en nog steeds doe, opdat jullie je daardoor laat versterken en zo ook elkaar ondersteunt".

Luthers retractie op 'dit is mijn lichaam' is een uiterst pijnlijk litteken gebleven in de reformatie van de zestiende eeuw!

Aanvankelijk onbegrip in Zürich

Abusievelijk heeft Zwingli in vele kerkgeschiedenisboeken de primeur gekregen in de receptie van Hoens avondmaalsbrief. Als hij in het voorjaar 1525 positie moet kiezen tegenover een eerste doperse pleidooi voor volwassendoop, dan noemt hij een sacrament een 'teken van verbintenis'. Namelijk even verplichtend als een wit kruis op de borst van een eedgenoot! Maar van Hoens hartversterking wil Zwingli niet weten: "Enigen hebben onderwezen, dat de tekens gegeven zijn ter bevestiging van het geloot, van hetgeen ons onderwezen of toevertrouwd is. Dit is echter niet het geval ... Want het is onmogelijk dat uiterlijke zaken het geloof bevestigen, dat komt alleen God toe, die

trekt". Een jaar later spreekt Zwingli van een teken ter gedachtenis en geeft openlijk toe geleerd te hebben van de reformatie te Basel, van Pellicanus en Oecolampadius. Maar voor een verzekerende werking door het gebruik van sacramenten is bij hem nog steeds geen plaats! Als Zwingli in 1530 zijn sacramentsleer verdedigt, waarschuwt hij ook nog weer voor heilsverwachting van uiterlijke zaken: "Alle sacramenten zijn er verre van de genade te doen toekomen en zijn zelfs geen bijdrage of middel daartoe ... dit geschenk komt alleen van de Geest. De Geest heeft echter geen transportmiddel nodig, want Hijzelf is kracht en drager die alles aanvoert, en behoeft zelf geen vervoermiddel". Ook ziet hij het gebruik van de sacramenten als een publiek getuigenis van reeds verkregen geloof. Toch brengt de aansluiting bij Oecolampadius hem halverwege naar Hoen, als hij het representeren uitlegt als een voor de geest brengen van de gelovige.

Aarzelende kennisname in Straatsburg

De reformator van Straatsburg. Martin Bucer, kent Oecolampadius persoonlijk sinds mei 1522. Op de Ebernburg heeft hij gehoord van geloofsvertrouwen in de erfenis, de beloofde vergeving der zonden, die hij de avondmaalsbeker bevestigt wordt. Een jaar later staat voor Bucer in het avondmaal centraal de belofte en niet het offer. "In het brood geeft Hij aan jou zijn eigen lichaam tot een onderpand en symbool, hetgeen veeleer is alsof Hij aan jou gaf een ring, een zegel of een schriftelijk stuk". namelijk ter aanmoediging en bevestiging van het geloof. Toch duurt het nog tot de winter 1524/25, voordat Bucer zich definitief aansluit bij Oecolampadius.

padius en Hoen voor wat betreft een lichamelijke afwezige Christus. Hel is bovenal Johannes Oecolampadius, die in aanmerking komt als hoofdontvanger van Hoens avondmaalsbrief³.

Vruchtbare bodem in Basel

Gerennommeerd in kennis van kerkvaders en middeleeuwse leraren heeft Johannes Oecolampadius nogal indruk gemaakt met zijn studie *Wort. en eigenlijke verklaring vun 's Heren woorden 'dit is mijn lichaam' volgens de oudste christelijke schrijvers* (1525). Hierin worden vele argumenten uit Hoens traktaat meegenomen. Maar de geruchten over een nieuwe avondmaalsleer in Basel stammen al uit 1523! Als na Pasen van dat jaar de colleges over Jesaja in de volkstaal (!) beginnen, vindt Oecolampadius reeds in het eerste hoofdstuk aanleiding om wettische gebruiken van het oude verbond af te wijzen. Oorspronkelijk gaf God aan zijn volk ceretnotiën, deels om de harten heen te wijzen op Christus, en deels om het volk af te zonderen. Het willen vasthouden aan die ceremoniën betekent niets anders dan het ontsteken van lichten bij het schijnen van de middagzon, ja beweren dat Christus nog geen vlees heeft aangenomen. Bij christelijk geloof en liefde passen die ceremoniën niet meer. Wereldwijd is de naam van Christus verbreid (Mal.1:11). Maar omdat wij als gelovigen nog onder ongelovigen verkeren, daarom heeft Hij door zijn woord een paar tekens van vertrouwen ingesteld, de doop en het avondmaal, met het oog op de versterking van het zwakke geweten en ter herkenning van de Kerk.

In de adventstijd wordt de kijk op de sacramenten verder uitgewerkt in een serie preken over de eerste Johannesbrief⁴. Vooral

de Latijnse versie, die in de zomer 1524 verschijnt, heeft een Europese verspreiding gekend! Het getuigenis van God, dat prevaleert boven dat van mensen (1Joh.5:9) is voor de Baseler predikant aanleiding tot de opmerking: "Het lijkt erop, dat wij hier herinnerd worden aan de belangrijkste sacramenten, die bovenal gegeven zijn ter versterking van ons geweten ... Want door de tekens van de sacramenten wordt ons geloof niet minder versterkt, dan als Christus de grootste wondertekens zou doen voor onze ogen. Het sacrament moet voor ons een even zeker teken zijn van het verbond met God, als de besnijdenis voor Abraham was, en voor Gideon de bedauwde en droge vliezen, of voor Hiskia het teruggaan van de schaduw. Door die twee sacramenten wil Christus ons er namelijk van verzekeren, dat wij niet moeten twijfelen aan zijn goedheid ... Want hoe zouden wij verkwikt kunnen worden, als wij nog niet geboren zijn? Hoe ontbranden in liefde, als wij nog niet zijn aangestoken door de vlam van het geloof? De Geest is het geloof tot steun, doordat Hij betuigt en ons hart verzekert, dat wij geen huichelaars zijn noch ook bedriegelijk geloof veinzen. Door de Geest zijn wij verzegeld en hebben het onderpand van eeuwig leven ontvangen. De Geest beurt ons op en sleurt ons door lieflijke ervaringen naar God, zodat wij in vast vertrouwen uitbreken in lofprijzingen en lofverheffingen van zijn genade ... Aan de door ons genoemde [sacramenten] is de belofte van Christus verbonden, daardoor alleen hebben wij een vast vertrouwen".

Oecolampadius' vroomheid

Ook het verlangen naar de Bruidgom is Oecolampadius niet

vreemd: "Wie zou niet willen genieten van de aanwezigheid van een vriend, die ontelbare weldaden bewijst en die allen in zijn omgeving gelukkig maakt? Maar hoe grote weldaden toch hebben wij van Christus ontvangen? Om maar te zwijgen van de andere, dan mochten wij toch nimmer vergeten, dat Hij voor ons en onze zonden de smadelijke kruisdood heeft ondergaan. En hoe groot toch zal vervolgens onze zaligheid zijn, die wij in gemeenschap met Hem zullen genieten in het hemelse Jeruzalem?"

Mam voor vrijmoedig verlangen is wel een bron van zekerheid nodig, die vorm krijgt "als wij door geloof in God blijven, en Hij in ons werkzaam is door de liefde. En dit is de zekerheid, dat de Geest ons geschonken is. Want Paulus zegt: 'de liefde Gods is in onze harten uitgestort door de heilige Geest' (Rom.5:5)". "De Geest bewijst namelijk, dat wij kinderen van God zijn, en gemeenschap hebben met God en de heiligen ... liefde is zo aangenaam voor God, dat Hij hen als liefhebbers niet verlaten wil, maar hen verzekert van die dikwijls genoemde gemeenschap. Zij worden namelijk door het geloof in God ingelijfd en blijven in Hem. Maar God, die in hen woont, geeft hun geestelijk te leven en goede werken in overvloed te doen. En daar ze God duidelijk in zich dragen, daarom zijn ze ook metgezellen van alle heiligen". Evenals Cornelis Hoen denkt Oecolampadius niet aan een twijfelachtige haalbaarheid van de grote erfenis, maar bevestigt juist zijn actuele zekerheid! "De gelovigen echter, die het onderpand van het toekomstig Ieven in zich dragen, zeggen getroost: God heeft ons eeuwig leven geschonken. Hij schonk ons Christus, die voor ons gestorven is, opdat wij wedergeboren wor-

den tot een nieuw leven; Hij is gestorven, opdat wij leven hebben; Hij is opgestaan, opdat wij ook opstaan. Hij wil ons verzadigen met een lang leven, en ons zijn heil doen zien. Christus is voor ons de weg, de waarheid en het leven. Zo iets is bij hen geen lippentaal, maar zij ervaren het hier reeds: want levend sterven zij niet, en gestorven leven zij. De zielen der rechtvaardigen zijn in Gods hand: en als zij voor de mensen martelingen ondergaan moeten, dan is hun verwachting vervuld met onsterfelijkheid. 'Wie de Zoon heeft', zegt hij, niet: 'in de toekomst zal hebben', maar 'wie Hem nu lieft' in de tegenwoordige tijd. De rechtvaardigen maken thans door geloof een begin met eeuwig leven, en sterven nimmermeer"

Onze slotconclusie moet zijn, dat de vroomheid van Cornelis Hoen in Basel wel degelijk herkend is. Evenzo konden Oecolampadius en Pellicanus een oud avondmaalsgeschrift (door Hoen gevonden) plaatsen bij Berengarius uit de 11e eeuw. Maar de gelijkenis van de verlovingsring stamt kennelijk van jongere datum!

T.D.Bouma heeft zich door zelfstudie toegeleefd op de brongebieden van de reformatie van de zestiende eeuw. Voor de nader geïnteresseerde lezer is een uitvoerige bronneninformatie beschikbaar.

¹ Het drama van de middeleeuwen is breder uitgewerkt in T.D.Bouma, *Zicht op een spoor van licht. Bijbelse vroomheid in 'duistere' middeleeuwen op aanwijzing van Jacobus Faber Stapulensis* [Barneveld, 1997], 32vv.

² T.D.Bouma, *Gerijpt voor reformatie. Het evangelisme van*

Faber Stapulensis en zijn uitstraling tot in de Nederlanden (Kampen, 1996), 105.

³ Uitvoerig beschreven in T.D.Bouma, *Koninklijk perspectief geboden. Teruggevonden bijbelse vroomheid door Johannes Oecolampadius ingezet als wegwijzer voor reformatie* (Barneveld, 1998), 78vv.

⁴ ed T.D.Bouma, *Tot een gids voor christenen onderweg. Doorde weekse preken over de eerste Johannesbrief gehouden door Johannes Oecolampadius te Basel in de adventstijd 1523* (1998).

Persbericht

KERKRECHT.NL

Volgende week zal de site KERKRECHT.NL op het internet verschijnen. De site bevat een schat aan kerkrechtelijke gegevens van met name de 'rechtvleugel' van de gereformeerde gezindte. Deze informatieve website is niet alleen te gebruiken door theologen, theologiestudenten en juristen maar is ook zeer toegankelijk voor gemeentelieden vanwege een heldere indeling en een goede zoekmachine.

Achtergrond

De site is tot stand gekomen op initiatief van prof. Te Velde uit Kampen. Hij is zelf verantwoordelijk voor het materiaal uit de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Daarnaast leveren deskundige medewerkers uit andere kerken een aandeel, op dit moment uit de Gereformeerde Gemeenten ds. M. Golverdingen en uit de Nederlands Gereformeerde Kerken ds. K. Muller. Van de kant van de Christelijke

Gereformeerde kerken is medewerking toegezegd maar nog niet gerealiseerd. Er is zeker ook ruimte voor andere kerkgenootschappen om mee te doen. Zo is er bijvoorbeeld uit het buitenland (o.a. bij emigrantenkerken met een Nederlandse achtergrond) belangstelling getoond voor de site.

Prof. Te Velde heeft de leiding van dit project.

Inhoud

Van elke kerkengroep wordt er allereerst de kerkorde opgezet, en daaraan gekoppeld dan vervolgens de uitvoeringsbepalingen, commentaren op de kerkorde, jurisprudentie, andere relevante stukken literatuur, kerkelijke adviezen, enz.. Het meest compleet is op dit moment het kerkrechtelijk materiaal van de GKv. Verder zijn drie belangrijke commentaren bij een klassieke gereformeerde kerkorde (die van de synode van Dordrecht uit 1619 of een variant daarvan) via de site te raadplegen, nl. van F.L. Rutgers (1892vv), Jok. Jansen (1923) en B. Spoelstra (1989). Belangrijke andere stukken zijn in bewerking. Er komen ook literatuurverwijzingen en mogelijkheden om aan deskundigen vragen voor te leggen.

Organisatie

Prof. Te Velde heeft een team van enthousiaste vrijwilligers die hem helpen bij de invulling van de site. De site wordt bekostigd door de Theologische Universiteit, Broederweg 15 in Kampen en het Deputaatschap Generaal-Synodale Publicaties. De TU zal de site vanaf september 2002 gaan gebruiken bij de colleges Kerkrecht.

Voor meer informatie:
Prof-dr. M. te Velde. Kampen
038- 3 32 66 32
e-mail:
m.te.velde-kerkrecht@planet.nl

de 'dertiger jaren'

Met de titel 'kerk in crisistijd' kun je aan twee dingen denken.

Je kunt denken aan de kerk in de tijd van de economische crisis van de 'dertiger jaren'.

Maar je kunt ook denken aan de tijd van crisis binnen de Gereformeerde kerken.

Beide aspecten zijn van belang als we wat willen vertellen over de kerkgeschiedenis van die dertiger jaren. In het kader van dit artikel zijn de crisisverschijnselen binnen de kerken uiteraard het belangrijkste,

Aan de economische crisistijd zullen we in de 'rondblik' kort aandacht geven.

We ontdekken binnen de Gereformeerde kerken verschillende stromingen.

Deze periode is voor de kerken niet alleen een tijd geweest van streven naar vernieuwingen, maar ook een tijd van verstarring. Daardoor een tijd van soms hevige confrontaties.

Uiterlijk is er sprake van bloei. We tellen in het begin van de jaren dertig ongeveer 750 kerken met meer dan een half miljoen leden. De vaak grote gemeenten beschikken over fraaie en forse kerkgebouwen.

Er is sprake van veel activiteiten. De Gereformeerde kerken betekenen wat in de samenleving. Op veel posten in het politieke en maatschappelijke leven vinden we gereformeerde voormannen. De term voormannen gebruik ik bewust. Want binnen de Gereformeerde kerkli sprekt men met trots over deze 'voormannen'.

Een kleine groep mensen met gezag.

Het hechten aan de opvattingen van deze voormannen levert maar al te gemakkelijk een stuk verstarring en traditionalisme op. Heel veel broeders en zusters vinden het maar het beste om volgens vaste vormen en traditie te leven. Volgens oude door die voormannen geformuleerde waarheden, onder de vertrouwde leiding van die 'voormannen' binnen de kerken.

Er is daarbij helaas maar al te vaak sprake van een zekere gearriveerdheid.

Door dit alles botsen 'vernieuwers' en de 'gearriveerden'.

Rondblik

De dertiger jaren zijn bekend als de zogenaamde 'crisisjaren'.

Rij de volkstelling van 1930 blijkt dat ruim 9% van de bevolking officieel behoort bij de Gereformeerde kerken. Dat is op een bevolking van bijna 8 miljoen

een behoorlijk aantal. Deze registratie geeft echter niet aan dat vooral de grotere stadsgemeenten te kampen hebben met veel randkerkelijkheid en kerkverlaters.

Door de voortgaande industrialisatie rinct de daarmee gepaard gaande verstedelijking worden die problemen in feite steeds groter.

Woonde rond 1920 nog meer dan de helft van de bevolking in kleinere gemeenten of op het platteland, rond 1930 is dat maar ruim 35% meer.

Verhuizing van het platteland, met een vaak strenge sociale controle, naar het veel meer losse verband van de grote stad, levert ook binnen de Gereformeerde kerken ontkerkelijking op.

In het algemeen nemen ook de sociale spanningen toe. Maatschappelijk, sociaal en economisch wordt in de dertiger jaren voor velen de toestand erg moeilijk.

Door de voortgaande industrialisatie is ons land steeds meer verbonden geraakt met de wereld-economie. De economische wereldcrisis van 1929 treft ons land dan ook zwaar.

Er is veel werkloosheid, de lonen zijn laag en velen leven op de rand van een sociaal minimum. De regering reageert in eerste instantie nogal passief en weet later ook niet goed raad rinct de te nemen maatregelen.

De onvrede is groot en de opkomst van het marxisme (socialisme en communisme) bedreigt ook de positie van de christelijke kerken.

Daarnaast is in deze periode de opkomst van de N.S.B. een signaal van grote onvrede. Vanuit de Gereformeerde kerken zijn ook een aantal bekende personen binnen de NSB actief. Te noemen zijn bijvoorbeeld C. van Geelkerken (de tweede man van de NSR), E. J. Roskam en de voormalige gereformeerde predikant dr. H. W. van der Vaart Smit.

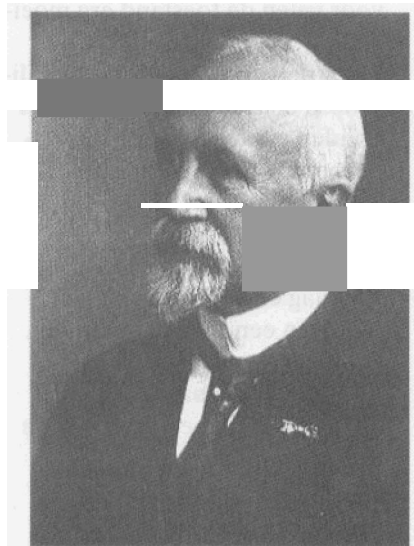
Soms is er bij sommige 'voormannen' een bijna wat naïeve sympathie voor de fascistische gedachten. Ook gereformeerde mensen blijken niet immuun te zijn voor dit soort ideeën.

Tegenstellingen

Hadden de Gereformeerde Kerken in de twintiger jaren problemen gekend over vragen rond het schriftgezag, in de dertiger jaren komen er andere tegenstellingen aan het licht.

In hoofdlijnen kunnen we een drietal 'stromingen' onderscheiden.

Als eerste kunnen we noemen een 'hehoudende' stroming, die van mening is dat de vertrouwde opvattingen van Kuiper en Ravinck afgeronde en goede kaders hebben opgeleverd. Daar

Prof. dr. H. H. Kuiper

moet niet aan worden getornd. Een tweede richting is een, voorlopig nog zwakke, stroming van meer evangelisch en ethisch-ire-nisch georiënteerde broeders en zusters. Deze stroming is sterker gericht op persoonlijke ervaring en ook op een meer oecumenisch denken. Veel accent wordt gelegd op gevoel en beleving en minder op dogmatische zaken.

De meest opvallende stroming is die van de nieuwe, zogenaamde 'reformatorische beweging'. Bekende namen die hierbij genoemd moeten worden zijn: de Amsterdamse filosofen H. Dooyeweerd en D. H. Th. Vollenhoven. Verder de onderwijzer A. Janse uit Biggelo, de Amsterdamse predikant S. G. de Graaf en de Rotterdamse predikant K. Schilder, die in 1933 hoogleraar in Kampen wordt.

Deze 'reformatorische beweging' wil overigens wel bewust blijven aansluiten bij de gereformeerde belijdenis en bij de gereformeerde traditie.

De reformatorische beweging

De aanhangers zijn heel kritisch ten opzichte van de gangbare theologische opvattingen. De gedachten van Abraham Kuiper zijn echter voor velen onaantastbaar.

Wat Kuiper en ook Bavinck hadden geleerd is voor velen het eind van alle tegenspraak. In de jaren 1880 tot 1920 hebben hun gedachten ook velen geïnspireerd en gebouwd.

De reformatorische vernieuwers zijn dankbaar voor het geweldige werk van Kuiper.

Maar ze willen niet dat diens werk allesbeheersend zal zijn. Schrift en belijdenis moeten weer levend spreken. Als Kuiper dan gecorrigeerd moet worden, dan moet dat kunnen. Tegen alle gangbare meningen in.

Heel wat heersende gedachten vinden ze te vanzelfsprekend en op veel vragen van de moderne tijd wordt geen antwoord gegeven, menen ze.

Vooral prof. Schilder wordt steeds meer een spreekbuis van deze nieuwe reformatorische gedachten. Hij roept op tot een radicale reformatie.

Heilsliistorische prediking vraagt de aandacht.

De exegese ontworstelt zich aan de dwang van de dogmatiek.

De vernieuwers willen met een open houding weer leren luisteren naar de bijbel.

Iemand als prof. Greijdanus bijvoorbeeld heeft heel voorzichtig en precies weer willen luisteren naar alle nuancerings in de grondtekst van de bijbel.

Velen die dit vernieuwend spreken meemaken, spreken over 'een nieuwe lente, een nieuw geluid, een nieuw leven' (ds. D. van Dijk).

Wat is gereformeerd

Een belangrijk verschil van inzicht komt aan het licht bij de vraag wat men moet verstaan onder gereformeerd. Of wie kun je allemaal gereformeerd noemen.

De V.U. hoogleraren dr. H. H. Kuiper en dr. V. Hepp zetten zich in voor internationale samenwerking van alle calvinisten. Ondanks allerlei bestaande verschillen van inzicht menen deze kerkelijke leiders, dat samenwerking noodzakelijk is. Dit oecumenisch ijveren moet gezien worden in verband met de pogingen van die tijd om tot een soort wereldraad van kerken te komen.

De brede internationale 'calvinistenbond' zal dan een tegenhanger kunnen zijn.

De Nederlandse Bond van Calvinisten wil geen band met de gereformeerde Kerken maar breder werken. Ieder die de

Prof. dr. S. Greijdanus

naam van gereformeerd meent te kunnen dragen hoort erbij. Op dit punt komt er een stevig meningsverschil tussen de twee Reformatieredacteuren Schilder en Hepp. Het gevolg is dat prof. Hepp uit de redactie van de Reformatie verdwijnt.

Volgens Schilder en zijn medestanders zal een dergelijk te breed oecumenisch optreden leiden tot een grondige devaluatie van het begrip 'gereformeerd'. Met mensen samenwerken die de gereformeerde leer niet meer volledig willen accepteren is niet mogelijk vinden ze.

Dit confessionele conflict is een belangrijke achtergrond van de polemieken in de dertiger jaren, als Schilder de leer van de pluriformiteit bestrijdt.

Groeiende tegenstellingen

In deze jaren speelt de tegenstelling tussen de V.U. in Amsterdam en de School van de kerken in Kampen ook een rol. Vooral onder invloed van de hoogleraren van de V.U. komen de synodes er niet toe om aan Kampen het promotierecht toe te kennen. Al op de synode van Arnhem in 1930 hebben pogingen daartoe

schipbreuk geleden.

Deze pogingen tot toekennen van het promotierecht en de daarbij horende verandering van de naam in Theologische Hogeschool hebben geen resultaat. Dit ondanks een keur van argumenten in artikelen van o.a. prof. dr. S. Greijdanus, prof. dr. T. Hoekstra, dr. C. Bouma en ds. K. Schilder.

Verder gebeuren er in 1936 een aantal dingen die de tegenstellingen verscherpen.

Dr. Hepp valt op een besloten predikantenvergadering aan de V.U. de beweging van Schilder en diens medestanders fel aan. "Er broeit blijkbaar wat" (J. Stellingwerff in "De VU na Kuiper")

En prof. H. H. Kuiper spreekt over

"... dat er een stroming in de kerken opkomt, om wat de kerk van alle eeuwen heeft beleden op losse schroeven te stellen..."

Ds. D. van Dijk zegt over:

"... er kwam nog bij, dat men in zekere zin bezig was met zichzelf. Men had die leer van Kuiper zelf aangetrokken als een soort gewaad, waarop men prating. zodat men door **wat** mensen als Schilder, Janse en Vollenhove beweerden, zijn eigen gewaad aangegrepen en min of meer verscheurd zag worden. Dat kon men ook niet verdragen"

(N. Scheps "Interview over 25 jaar Vrijmaking")

En dan komt de Generale Synode van Amsterdam 1936 - 1938.

De synode van Amsterdam in 1936

Op dinsdag 25 augustus opent dr. B. Wielenga, namens de roepende kerk van Amsterdam, de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken.

In zijn openingswoord wijst hij erop, dat door de classis Bolsward aan deze synode was

gevraagd, "zo mogelijk aan het kwaad der onrustwekkende geschillen in de kerkelijke pers een einde te maken".

Toch was dit **niet** een correcte weergave van de vraag van de classis Bolsward. Deze classis had namelijk gevraagd aan de synode "te willen bevorderen dat dit aangegeven kwaad beteugeld worde, zoveel mogelijk is, zodat de gezonde ontwikkeling en uitwisseling van gedachten voortgang nemen kan".

Over 'onrustwekkende geschillen' wordt niet gesproken, ook wordt niet gevraagd om door een synodale uitspraak **een** eind aan de discussie te maken, maar het is duidelijk dat de classis een **verdere, maar** betere gedachtewisseling nastreeft.

Helaas lijkt de toon gezet te zijn. Het gaat niet meer over een poging de discussie te verbeteren over verschillen waarover in de pers gediscussieerd mag en kan worden.

Tijdens de synode wordt in een voorstel opeens gesproken over 'geschillen', die door een officiële kerkelijke vergadering moeten worden opgelost.

Er wordt in feite nu gevraagd om een leeruitspraak van de synode over die 'geschillen'.

Dat was echter de vraag van Bolsward niet geweest.

De synode dreigt hiermee de weg opgaan van het behandelen van zaken die niet in de kerkelijke weg aan de orde zijn gesteld.. Er moet dus nu toch een 'commissie' worden benoemd.

Prof. H. H. Kuiper spreekt op de synode over een ernstige toestand, en zelfs over een revolutiegeest, die alles wilde omkeren. De geschillen hebben blijkbaar te maken met de kritiek die er in de pers is over een aantal heersende opvattingen, o.a. over de algemene genade, de pluriformiteit van de kerk en het genade verbond.

De discussies in de pers worden

door de synode nu aangegrepen om handelend op te treden. Dit alles veroorzaakt veel onrust binnen de kerken.

Wat is er toch allemaal aan de hand?

De synode besluit deputaten te benoemen met de opdracht de geschillen te bestuderen en te toetsen en daarna verslag met advies uit te brengen aan de volgende synode.

De voorstanders willen de vrede dicke en ze willen proberen de heftige discussies in de pers binnen de kerken te houden.

Maar in feite worden wel in strijd met de kerkorde, particuliere klachten over afwijkingen van de gangbare meningen, op de tafel van een volgende synode gelegd.

Daar had de classis Bolsward, en geen enkele andere kerk, om gevraagd.

De laatste jaren voor de Tweede Wereldoorlog

In de laatste jaren voor de oorlog zijn er nog een aantal kwesties geweest die de gemoederen hebben bezig gehouden.

In Amsterdam is bijvoorbeeld ook besloten dat NSB-ers in principe tuchtwaardig waren. Vooral professor Schilder heeft zich ingezet om dit besluit binnen de kerken doorwerking te laten krijgen. Dit alles tegen de zin van veel van de V.U. hoogleeraren.

Een andere zaak die aandacht trekt is zoals al eerder aangegeven de vraag om promotierecht voor Kampen. Ondanks veel vragen erom komt de synode weer niet tot een positief besluit.

Een derde kwestie is een verschil van inzicht over het functioneren van het kerkrecht.

De oude opvatting is, dat zelfstandige kerken zich vrijwillig aan elkaar hebben gebonden en zich houden aan de afspraken, tenzij... (art.31)

Steeds meer wordt er centralistisch gedacht (denk aan de schorsing van dr. Geelkerken). Het optreden van de synode van Amsterdam over de 'geschillen' is al een teken aan de wand.

Zal binnen zelfstandige kerken het Woord centraal blijven?

Zal de fakkel van dat Woord helder blijven branden?

Of zal een centralistisch denken de vrije verkondiging van de goede leer gaan belemmeren?

Naast deze dreiging binnen de kerken, wordt de dreiging van een oorlog in Europa en daarbuiten steeds groter.

Drs. C. Hoksbergen is o.a. oud docent van Gereformeerde Hogeschool in Zwolle en studie-leider-coördinator van de Opleiding Gereformeerde Godsdienstleraren.

nieuw uitgekomen

Tijd voor God; Drukke dagen
door Juanita Ryan.

Of we nu een betaalde baan hebben of voor de kinderen en/of het huishouden zorgen; iedereen heeft het wel eens druk. Hoe kunnen we op die drukke werkdagen toch regelmatig God ontmoeten? Hoe voorkomen we dat we door onze dagelijkse beslomeringen worden opgeslokt? In de zes uitgewerkte bijbelstudies in dit boek leren we om kritisch

te kijken naar onze drukke bezigheden en te genieten van Gods aanwezigheid bij alles wat we doen, waar we ook zijn. De bijbelstudies zijn vooral bedoeld voor de bespreking in (kleine) groepen, alhoewel ze natuurlijk ook individueel gebruikt kunnen worden.

Uitgeverij Plateau Barneveld, 7,95 euro (64 blz.)

Zondagsheiliging; Gemeenteschets 13 door ds. P.L. Voorberg.

Het onderwerp van de 13^e Gemeenteschets is 'zondagsheiliging'. Over dit onderwerp valt veel te zeggen. We komen er allemaal mee in aanraking. In onze tijd wordt continuïteit steeds meer ingevoerd. We hebben te maken met koopzondagen. Wat kun je verstaan onder 'werken der noodzakelijkheid'? Is het sabbatsgebod veranderd toen de christelijke kerk de rustdag op zondag ging vieren? In de schets wordt de vraag behandeld wat nu precies de bedoeling is van het vierde gebod. Net als eerdere Gemeenteschetsen is ook deze in de eerste plaats geschreven voor clubs, verenigingen en bijbelstudiegroepen. Daarnaast hopen de uitgevers dat de schetsen ook in de gezinnen als wel gemeentebreed behandeld zullen worden.

Uitgegeven door de Bond voor Gereformeerde Ouderverenigingen. Bond van Gereformeerde Jongerenverenigingen en de Gereformeerde Bijbelstudiebond (37 blz.)

Lied van de week 19 mei:

Voos zondag 19 mei staat gezang 241 uit het Liedboek voor de Kerken op het rooster. Dit lied is al eerder aan bod geweest. Een bespreking heeft gestaan in De Reformatie, jaargang 75, nummer 34.

LOSHEMAAKTE PREDIKANTEN EN PREEKBEVOEGDHEID

Losgemaakte predikanten willen graag hun bevoegdheid houden om het Woord en de sacramenten te bedienen, ook na afloop van de periode van beroepbaarstelling. Deputaten artikel 14 vragen de kerken daar nadere studie naar te doen. Biedt de zogenoemde tentenmakersbediening niet meer mogelijkheden dan we kennen in onze kerkelijke praktijk? Hoe zit het überhaupt met de herberoepbaarstelling? Dat vraagt om een zorgvuldige besluitvorming, omdat juist op dat punt de beroepingspraktijk zo moeilijk functioneert. Dilemma's waar niet even simpele antwoorden voor uit de mouw zijn te schudden, dat heeft de achterliggende periode wel geleerd.

Losmaking en dan?

Eerder schreef ik in dit blad Losmaking, maak er een eind aan. Het artikel cirkelde rond het rapport van de deputaten, die adviseren over losmaking. Bovendien probeerde ik aan de hand van het boek Biografie van de dominee een doorkijkje te bieden in de ontwikkeling, die het ambt van de predikant doormaakt. Gelukkig is het niet overal misère, zo eindigde ik toen. Maar het is wel te vaak miserabel in de verhoudingen rond de losgemaakte dominee. In dat artikel liet ik liggen het aspect van herberoepbaarstelling en preekbevoegdheid, dat in het deputatenrapport ook aandacht krijgt.

In Leusden is vastgesteld, dat de beroepbaarstelling van een predikant eindig moet zijn. In beginsel geldt een periode van twee jaar. Is er dan geen beroep gekomen en is er ook geen zicht op een beroep, dan wordt de predikant uit het ambt ontheven. De grondslag voor die redenering komt uit de Kerkorde, waarin de wettige roeping en de noodzakelijke verbinding

aan een gemeente samen op gaan. Bij het ontbreken van een actieve verbintenis aan een gemeente ontbreekt één van de pijlers die de roeping kan uitmaken. Om die reden en overigens ook om andere meer praktische redenen is het ongewenst om de beroepbaarstelling van een losgemaakte predikant niet aan een termijn te binden.

Kansloos?

In het deputatenrapport Zuidhorn wordt in deze lijn vastgesteld, dat het herberoepbaarstellen van een dominee een bewust besluit van de classis moet zijn. Een uitspraak over de gaven tot de dienst is onmisbaar. De achtergrond van deze stelling is tweeledig. Losgemaakte predikanten zijn in de praktijk de laatste jaren helaas kansloos. Als de reden voor losmaking is dat de ambtsgaven ontbreken, volgt er geen herberoepbaarstelling. Het kan echter ook zijn, dat niet de ambtsgaven, maar verstoerde lokale verhoudingen debet zijn aan de losmaking. Gemeente en predikant hebben

J. Westert

Kerk in orde

moeten vaststellen, dat er in hun situatie niet meer tot vruchtbare samenwerking kan worden gekomen. In die situatie is de dominee gediend met een klip en klare ondersteuning van de classis, dat hij gelet op zijn ambtsgaven geschikt is voor het ambt van predikant. En persoonlijk vind ik, dat we als kerken meer lef zouden moeten hebben om die predikant een nieuwe kans te bieden. Nog beter zou ik het vinden dat een predikant, bijvoorbeeld binnen de classis, werd herplaatst. In de sociale zekerheid introduceren we het poortwachtersmodel. Als er geen definitieve redenen zijn kun je niet afvloeien. De classis zou deze poortwachtersrol op zich moeten nemen. Dat zou overigens een stuk gemakkelijker zijn, als kerken mochten beroepen voor een bepaalde duur, bijvoorbeeld drie of vijf jaar. In andere maatschappelijke functies is dat al veel gebruikelijker.

Vrije discussie

De boodschap van de deputaten is: kijk bewust naar de ambtsgaven en de beroepbaarstelling. En dan? Is dat een thema voor een vrije discussie op een classis? Ik meen van niet. Dat vergt uiterste zorgvuldigheid. Juist vragen rond het functioneren vergen een grote discretie en terughoudendheid. Dat betekent, dat er goed moet worden nagedacht over die procedure. Bovendien is het goed ons te realiseren, dat beroepbaarstelling niet hoeft te betekenen, dat we al een beroep van een toekomstige gemeente beoordelen. Het beroepingssysteem kent ook zijn eigen dynamiek en desillusies. Dus

terughoudend en met discretie dient een dergelijke zaak te worden behandeld. Een paar aanvullende gedachten:

Allereerst toetst de classis de gronden voor losmaking en be vraagt zij de kerkenraad op die gronden ook mei het oog op de herberoepbaarstelling. Daarbij is het goed te verdisconteren, dat het beeld van die kerkenraad naar de door hen losgemaakte predikant niet meer waarde vrij is.

Ten tweede laat zij de predikant zich herbezinnen op zijn ambt en de ambtsgaven. Dat kan door de predikant zelf te laten formuleren, waarom hij herberoepbaar wil zijn. Ik zou het in dat geval niet slecht vinden als de classis hem daartoe een professionele coach aanbood, mei wie hij die herbezinning zelf beter in kaart kan brengen. Het is verdraaid moeilijk om direct na of in de afrondingsfase van een losmakingsconflict voldoende afstand te nemen. Boosheid en subjectiviteit zijn dan ook de dominee niet vreemd. Bovendien vindt de losmaking plaats in een omgeving met heel verschillende beïnvloeders. Van gemeenteleden tot collega-predikanten. Het zijn allemaal ook deelnemers in het proces en hebben allemaal hun oordeel en hun voorkeuren zonder het geheel te overzien. De objectieve derde kan de dominee verder helpen in zijn herbezinning.

Laat - hij twijfel - als classis een advies voorbereiden door deskundigen met voldoende zicht op het ambt en wat daarin van de predikant gevraagd mag worden en met voldoende distantie tot de lokale situatie. Een dergelijk advies moet in beginsel bindend zijn en hoort een classis uit oogpunt van zorgvuldigheid en prudentie slechts marginaal te toetsen.

Het pleidooi voor getermineerde herberoepbaarstelling is terecht. De beoordeling bij losmaking om een predikant herberoepbaar te stellen komt de classis toe, maar dan komt het wel aan op heel zui-

verc spelregels. En als de dominee herberoepbaar wordt gesteld, zouden we als kerkgemeenschap iemand een nieuwe kans moeten bieden. Want helaas moeten we vaststellen, dat de kerkelijke beroepsprocedure veel schoonheidsfouten kent, omdat we niet waarde vrij oordelen over een te beroepen predikant.

Rondreizende prediker

Bij losmaking weien predikanten diep in hun hart ook wel waar hel aan schort. Communicatieve gaven, leiderschap waarover andere veraachtingen bestaan. Heel vaak gaat hel nog niet eens zo zeer over de woordverkondiging en de inhoud van de preek. Dus is hel niet verwonderlijk, dat er juist op dit aspect een heel pijnlijke punt in de afweging ligt bij de herberoepbaarstelling en later de ontheffing uit het ambt. De losgemaakte predikant wil graag het Woord blijven bedienen. Hij wil zijn preekbevoegdheid graag houden, als had hij de status van een emerituspredikant. In de periode van losmaking is hij over het algemeen ook alleen maar bevestigd in het goede van het behoud van de bevoegdheid om het Woord en de sacramenten te bedienen. Want iedere week kan hij immers uit preken om de gaten, die er vallen binnen de kerken op te vullen. Losgemaakte dominees lijken met het grootste gemak rondreizende predikers te kunnen worden. Tegen die achtergrond kwam bij het deputaatschap de vraag naar de preekbevoegdheid uigchreid op tafel. Beëindiging van het ambt na beroepbaarstelling betekent immers, dat hij zijn theologische scholing en ervaring niet meer kan inzetten. Het deputaatschap constateert, dat er argumenten zijn die er voor pleiten om te komen tot een soort 'predikantschap in algemene dienst'. Zij verwijzen daartoe naar een rapport van GS Amsterdam 1936. Het deputaatschap stelt voor om naar de nood-

zaak tot het verliezen van het 'radicaal' een nadere studie te doen.

Snelle inbedding

Persoonlijk ben ik een voorstander van besluitvorming in de richting, dat een predikant de bevoegdheid om het Woord en de ambten te kunnen bedienen kan behouden, Wat mij betreft hoeft die studie niet zo lang te worden. Ik moet iedere keer denken aan Paulus, de tentenmaker. Paulus had een bijzondere opdracht en gawe van God ontvangen. En wie het boek Handelingen doorleest, komt onder de indruk van deze man, die met verve het Woord bracht in allerlei oorden en plaatsen, terwijl hij intussen zijn brood verdiende als tentenmaker. Vanuit dit denken over de tentenmakersbediening is confrontatie met onze kerkrechtelijke praktijk op zijn plaats. Het principe dat elke predikant aan een plaatselijke kerk verbonden moet zijn is goed, maar is de uitwerking daarvan niet te smal ingebed, waardoor hel ons ontbreekt aan een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor die predikanten, die wel willen en kunnen, maar door het ontbreken van een beroep hun gaven niet meer kunnen aanwenden? En gaat de praktijk ook niet een beetje mank? De niet losgemaakte, maar vroegtijdig gecmeriteerde wegens ziekte houdt alle bevoegdheden op basis van een smalle binding aan zijn gemeente. De losgemaakte verliest alle bevoegdheden. Mijn conclusie: kerken pak uw verantwoordelijkheid en studeer nog eens op deze vragen. Dat vergt een bredere benadering dan alleen een artikel 14 deputaatschap kan, maar hier liggen vragen, die om een antwoord vragen. Gaan we dynamisch genoeg om met de ontwikkeling van het ambt van de predikant in deze tijd? Hebben we ons in de loop der tijd niet in een te statisch keurslijf gehesen?

SYNODE EN KERKGEMEENSCHAP

H. Veldman

Synode-impressies

Omdat het me onmogelijk is geweest alle zaken die per week op de tafel van de synode te Zuidhorn lagen in één weekend-impressie samen te vatten – ik moet me bijvoorbeeld houden aan een vaste lengte van de te publiceren tekst – wil ik, nu we twee weken niet vergaderen, een paar dingen belichten die we ook met elkaar ter synode hebben besproken en die we – waar nodig – in een besluit hebben omgezet.

Eerst een paar gedachten over het 'wij-gevoel' dat in de kerken niet bij allen wordt beleefd, vervolgens over de synode als 'rechtbank', waarbij met name de aanhangig gemaakte kwesties uit de kerk van Zoetermeer aan de orde komen.

In dit alles zou ik graag me willen richten op de kernvraag: hoe kunnen we in de kerken de vrede dienen, de vrede herstellen en die behouden? Het zijn vragen van een hoge kwaliteit die voor al onze kerkleden, zowel persoonlijk als gezamenlijk, van bijzondere betekenis zijn.

Ze doen maar ...

De kreet boven dit gedeelte geeft aan dat zij die dit zeggen zich niet erg betrokken weten bij wat de Zuidhorne synode doet. Dat kan onverschilligheid zijn, waarvan we alleen maar mogen hopen dat die gauw uit de gelederen van de kerk verdwijnt. Het kan ook een opmerking zijn van iemand die teleurgesteld is geraakt over bepaalde kerkelijke besluiten. En die eigenlijk de hoop al heeft opgegeven dat 'het

nog ooit wat wordt'. Die persoon heeft z'n hakken al in het zand gezet en wil maar één ding: dat de synode zich uitspreekt zoals hij erover denkt; en anders wordt het ook: 'ze doen maar'; dan heb ik er niks meer mee!

Van enig 'wij-gevoel' is dan geen sprake meer. Ontbindende factoren doen hun vuile werk. Postmoderne lieden glimlachen hier met welwillendheid. Daar gaat weer een 'groot verhaal'...

Ik zal hier niet ingaan op mogelijke achtergronden, op frustraties en karakterkwesaties. Al lijkt het me wel eens interessant om na te gaan hoe sommige broeders, zusters ertoe komen om zich zó afstandelijk op te stellen. Zó gereserveerd. Maar de grondhouding van deze medechristenen is wel heel erg ingekleurd door het subjectivisme. Dat wil zoveel zeggen als: 'men moet het mij maar naar de zin maken – en zo niet, dan trek ik mijn eigen consequenties'. Zoiets mag dan wel heel menselijk klinken – en we hebben er allemaal een tik van! – toch moeten juist christenen, vanwege het Woord van hun Heer, een andere, positieve denkhouding aannemen.

Centraal: Gods eer en het heil van de mens

Christenen weten het eigenlijk maar al te goed: eerst gaat het in ons (kerkelijk) leven om de eer van God, terwijl daarbij tevens het heil van de mens, van de kerk, in beeld komt. Dat is de lijn van de bijbel. En wie heeft ons dat in de kerkgeschiedenis geleerd? Johannes

Calvijn, de hervormer aan wie gereformeerden over de hele wereld heel veel dank verschuldigd zijn. Het is trouwens opvallend dat juist dit thema 'De eer van God en het heil van de mens' ooit onderzocht is door de toen nog rooms-katholieke priester Marijn de Kroon (1968) en die mee hierdoor de weg naar de reformatie heeft gevonden. En het eerste wat De Kroon in zijn stellingen bij zijn onlangs herdrukt proefschrift verdedigde was dit: dat er bij Calvijn geen tegenstelling bestaat tussen de eer van God en het heil van de mens. Ze horen onlosmakelijk bij elkaar. Het is Gods eer de weg te banen tot het heil van de mens – en hoe die weg verloopt is Zijn zaak. Het is het heil van de mens de eer van God te zoeken in alle dingen van ons leven. Liturgie dus in volmaakte orde.

Maar wat doen wij soms, of vaak? We zien die twee zomaar los van elkaar. We komen op voor het heil van de mens (of zo u wilt: het welbevinden van de mens) en laten de eer van God buiten beeld. Zo drukken we de verbindingslijn weg tussen Gods eer en ons heil. Of we doen het andersom: we leggen alle nadruk op Gods eer en laten vervolgens het ware heil van de mens buiten beschouwing. En weer is er geen verbinding gelegd. Zo zijn we volop subjectivistisch bezig. Zo bepalen we zelf wat we willen denken. Wij leggen zelf wel de door ons gewenste verbanden – óf: we laten ze niet gelden. Terwijl God die al lang gelegd had. Waarom ik dit hier vermeld? Omdat we bijvoorbeeld in de

bespreking van 'gevoelige' onderwerpen in de kerk zo gauw eenzijdig worden: of – of. Dat wil Calvijn dus niet en hij stelt: en – en. Voor beide 'polen' in de verhouding tussen Gods eer en het heil van de mens moeten we oog hebben. Dat wil dan ook zeggen dat in ons denken het ene aspect nooit het andere mag verdringen. En dat is best een zware opgave **voor** ons, christenen van de 21ste eeuw. Maar dient het niet de vrede van 'Jeruzalem'?

De synode als 'rechtbank'

In Zoetermeer is de gereformeerde kerkenraad bezig de weg naar eenheid te zoeken én te bewandelen met de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Nederlands Gereformeerde Kerk ter plaatse. Dat gaat in een bedachtzaam tempo: men gaat de weg op van het gezamenlijk bespreken en beoordelen van allerlei hobbels die op het pad van de kerken liggen. En daarbij komen ook in beeld de onderlinge ontmoetingen tussen de leden van de kerken. Op diverse niveaus **is** er dus beweging naar elkaar toe. En de classis heeft intussen aangegeven dat er ruimte is voor een zusterkerkrelatie met de CGK. Zover is het nog niet met de NGK.

Nu is een activiteit naar twee kanten toe altijd ietwat problematisch. Complicaties kunnen zich maar al te makkelijk voordoen. In dit geval staat de relatie van onze kerkenraad met de CGK volgens een aantal broeders appellanten ('bezwaarden') onder druk zowel vanwege interne ontwikkelingen in de CGK (o.a. kwestie van het schriftgezag) alsook vanwege de onduidelijkheid inzake de binding aan belijdenis en kerkorde bij de NGK. De vrijgemaakte kerkenraad is m.b.t de NGK zelfs verweeten te handelen los van landelijke richtlijnen, zoals die waren

opgesteld door de synode van Berkel (1996). En daarbij werd ook dooi. appellanten gesteld dat diverse vormen van contact niet eerder mogelijk zijn dan na kerkelijke eenheid.

Maar de raad van Zoetermeer verwierp deze gedachten. Hij ging door met de gesprekken. Daarom gingen appellanten naar de classis en daarna naar de particuliere (provinciale) synode. Maar steeds werden hun bezwaren afgewezen. Tenslotte beriepen ze zich op de generale synode. De 'hoogste' rechtsinstantie.

Broederlijke bemiddeling

Maar er is **nóg** iets. En dat is een (drie jaar geleden ingesteld) 'deputaatschap artikel 31' dat tot laak heeft bepaalde moeiten in de gemeenten te helpen oplossen. Via gesprekken, hoorzittingen en aanbevelingen. De Amerikaanse term 'mediation*' komt hier zelfs even om de hoek kijken. Daarmee bedoelt men een soort 'broederlijke bemiddeling' aan te reiken. Zoiets kan voorkomen dat men een beroep op de synode doet.

In Zoetermeer heeft men de deputaten er pas dit voorjaar bij betrokken. Hoewel duidelijk aan de late kant, hebben deze toch nog een poging ondernomen om de geschillen tussen kerkenraad en 'bezwaarden' op te lossen. De synode in Zuidhorn hoorde van deputaten Haitsma en Storm – in een gewone publieke zitting – dat de oplossing heel dichtbij heeft gelegen. Maar ook dat de appellanten loch nog hun bezwaren op **tafel** van de synode wens-ten te leggen. De synode moest zich dus maar uitspreken. Intussen lijkt me de wenselijkheid van 'mediation' feitelijk al wel te zijn aangetoond.

De uitspraak over Zoetermeer

De synode heeft op 27 april jl. uitgesproken dat de activiteiten van de Zoetermeerse kerkenraad, zowel in de richting van de CGK als de NGK, plaats vinden binnen de kaders die door de synode van Berkel waren aangegeven. Wel stelde de synode – op voorstel van de deputaten – dat er wel eens misverstandwekkend gesproken is over een 'derde weg', waarbij de kerkenraad bedoeld had 'voorbereidend en verkennend contact' met de NGK te willen onderhouden. En tevens stelde de synode dat kerkelijke eenheid met de NGK niet mogelijk is zolang er geen overeenstemming is op het punt van de binding aan de belijdenisschriften en de kerkorde. De synode hoopt nu dat de vrede in Zoetermeer gediend is met deze uitspraken.

Samen trouw aan de HEER

Termen als: inschikkelijkheid, vertrouwen geven, begrip en ootmoed worden in gespannen verhoudingen wel eens uitgelegd als woorden die passen bij een verliezer. Bij winnaars passen dan woorden als: consequent, rechtlijnig, onverzettelijk. Maar in de kerk – het domein waar onze Here Jezus Christus het **hoogste** Woord heeft en wij mogen antwoorden – moeten we ons nooit blind staren op menselijke kwalificaties. In Gods gemeente staan we immers in trouw aan de ene **HEER** naast elkaar. Om elkaar – misschien in een langdurig proces (maar wat is nou nog langdurig als je eschatologisch denkt?) – aan de hand te houden naar de Dag van Jezus Christus. En zo samen ons heil **te** zoeken in het eren van onze **HEER**. Daarin veel te 'investeren' is alle inspanning waard.